

Тульчинська С.О.

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва

Денисенко О.О.

здобувач кафедри міжнародного бізнесу та логістики

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА, ЯК РУШІЙНА СИЛА РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з передових економічних моделей сучасності є циркулярна економіка. У рамках даного дослідження представлено коротку характеристику витоків, ключових рис і потенціалі імплементації ключових засад циркулярної економіки для розвитку малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану.

Поняття циркулярної економіки сформувалося наприкінці 1960-х рр. і набуло поширення після офіційного впровадження в ЄС. Вона передбачає раціональне використання ресурсів шляхом їх повторного застосування, ремонту, відновлення та переробки. На відміну від лінійної моделі, циркулярна спрямована на збереження цінності матеріалів і повернення відходів у виробництво. Її суть полягає у переході від підходу «взяти - зробити - утилізувати» до принципів «зменшувати - використовувати повторно - переробляти» – зменшення споживання ресурсів, продовження терміну служби продукції та відновлення природних систем через повторне використання матеріалів.

Перехід до циркулярної економіки супроводжується певними викликами: значними початковими інвестиціями, потребою змін у бізнес-моделях, конкуренцією з лінійною економікою, технологічними труднощами переробки, а також недостатньою обізнаністю споживачів. Проте ці перешкоди можна подолати за умови державної підтримки, розвитку інновацій, освіти та зміни споживчої культури.

Циркулярна економіка є основним чинником сталого розвитку [1]. У цьому процесі малий бізнес може стати його рушійною силою, впроваджуючи інновації, формуючи локальні виробничі цикли та популяризуючи екологічно відповідальні практики. Забезпечення сприятливих вимог для підприємств є важливим кроком до побудови стійкої й екологічної економіки.

На початок 2024 року індекс активності малого бізнесу становив 37,3– вище, ніж у попередньому періоді, але все ще нижче пікового значення серпня 2023 року. Попри стабільні обсяги замовлень і виробництва, підприємства зберігали обережність і не формували додаткових запасів. Прогнози на 2024 рік були більш оптимістичними: очікувалося зростання активності на 20,7% . Понад половина малих підприємств планувала розширення штату, що свідчило про поступове відновлення та ключову роль людського капіталу [2].

Саме малий бізнес, завдяки своїй здатності до швидкої адаптації та впровадження нового, має потенціал стати ключовою рушійною силою для переходу до циркулярної економіки. Малі підприємства здатні швидко адаптуватися, випробовують нові моделі роботи та залучають споживачів до екологічних практик. Взаємодія малого бізнесу з великими компаніями, державними структурами та громадським сектором забезпечує обміну досвідом та впровадженню ефективних рішень. Таким чином, невеликі компанії не лише впроваджують принципи циркулярності у свою діяльність, а й здатні задавати напрям змін, демонструючи їхні довгострокові переваги.

Циркулярна економіка створює значні можливості для малого бізнесу, допомагаючи більш ефективно використовувати ресурси, скорочувати витрати та впроваджувати інноваційні моделі роботи. Перехід на вторинне використання ресурсів, переробку сміття та зменшення енергоспоживання дає змогу оптимізувати виробництво. Запровадження таких підходів, як оренда, ремонт чи вторинна переробка, розширює ринки та підсилює конкурентність підприємств. Зростання екологічної свідомості споживачів разом із державною підтримкою робить циркулярні рішення ще вигіднішими, посилюючи репутацію бізнесу та відкриваючи доступ до додаткових стимулів.

Для малого бізнесу перехід до циркулярної економіки має низку труднощів таких як: брак фінансів, технічні обмеження, нестача знань, недосконалі регуляції, потребою змінювати бізнес-модель та впливом звичних моделей споживання. Водночас ці бар'єри можна подолати

завдяки кращому доступу до фінансування, технічній та освітній підтримці, вдосконаленню законодавства, активній інформаційній роботі й розвитку партнерств. Комплексний підхід до розв'язання цих проблем дозволить малим підприємствам ефективно впроваджувати принципи циркулярності, що позитивно позначиться на сталому розвитку та зменшить екологічний вплив.

У 2024 році було ухвалено Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого й середнього бізнесу, а також операційний план на 2024 - 2027 роки для її впровадження. Документ створили у співпраці з підприємцями, громадським сектором та експертами, що дало змогу заручитися підтримкою міжнародних партнерів. Стратегія робить акцент на “зеленому переході”, цифровізації, сталому розвитку та інклюзивності бізнесу. Одним із ключових результатів стало формування «Альянсу стійкості МСБ України», який об'єднує зусилля для зміцнення підприємницької екосистеми країни. Ключовим елементом реалізації стратегії є формування сприятливих умов для впровадження принципів циркулярної економіки в бізнес-моделі малих підприємств, що сприятиме їхній конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Український малий бізнес володіє значним потенціалом до впровадження екологічних і інноваційних технологій відповідно до принципів сталого розвитку. Багато підприємств уже застосовують елементи циркулярної економіки у виробництві, закупівлях, створенні продукції та упаковки, а також у маркетингу. Співпраця між компаніями допомагає формувати замкнені цикли, де відходи одного бізнесу стають ресурсом для іншого, що підвищує ефективність і стійкість малого підприємництва.

Якщо розглядати у контексті сталого розвитку та екологічних викликів, то концепція циркулярної економіки стає все більш актуальною, зокрема для малих підприємств. Перехід до цієї моделі має як свої суттєві переваги, так і неприємні перешкоди. Пріоритетним напрямом державної політики для впровадження циркулярних бізнес-моделей є забезпечення належної фінансової підтримки інвестиційних проектів.

Важливим етапом є залучення малого бізнесу до міжнародних екологічних ініціатив, що відкриває нові ринки та дає змогу брати участь у глобальних програмах сталого розвитку. Проте впровадження циркулярної економіки в Україні ускладнює брак фінансової підтримки для підприємців.

Окрім зазначених труднощів, малий і середній бізнес в Україні нині стикається з комплексними викликами та загрозами, зокрема війна призвела до втрати стабільних ринків збуту для підприємств, не пов'язаних із ВПК, зростання витрат на альтернативні джерела енергії та дефіциту трудових ресурсів [3].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що малий та середній бізнес відіграє ключову роль у забезпеченні прогресивних модернізаційних процесів розвитку та перспективному відновленні національної економічної системи, зокрема за рахунок адаптивності та інноваційності вони першими інтегрують циркулярні підходи у виробничі моделі, формуючи основу стійкого розвитку та підвищуючи конкурентоспроможність держави на міжнародному рівні.

Перелік посилань:

1. Shashyna M. V., Kostyunik O. V., Dergaliuk M. O., Solosich O. S., Ocheretiana O.V. Interrelationship between processes of economic security intellectualization and ensuring sustainable development of the enterprise in the conditions of macroeconomic systems transformation. *Економічний вісник Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет»*. 2024. №1. С. 143-153. DOI: <http://dx.doi.org/10.32434/2415-3974-2024-19-1-143-153>.
2. Малий бізнес України у 2024. *YC.Market*. 2024. URL: <https://blog.youcontrol.market/malii-biznies-ukrayini-u-2024/> (дата звернення 27.10.2025).
3. Тульчинська С.О., Солосіч О.С. Проблеми забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 3 (83). С. 135-139. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-18>.